

הלכה למעשה

הרב א. י. וולדינברג
פרופ' דוד מאיר

החיוב והמצוה בתרומה כספית לבית חולים –

שאלה ו ת ש ו ב ה

ב"ה, אלול תש"מ

לכבוד

הרב הגאון א. י. וולדינברג שליט"א
רח' מזור 8
ירושלים

כב' הרב שליט"א,

בשיחה עם אחד התורמים החשובים לבניית בית החולים שאלני הנ"ל, שהוא יהודי מוקיר רבנן ומקדיש עתים לתורה, מה לדעתי המצוה המחייבת מתן עזרה לבניית מוסדות רפואה, הלא פעולה זו אינה בגדר הגשת טיפול לחולה ספציפי או כל דבר שאפשר להגדיר אותו במדויק.

שאלה זו היא מעניינת מאד, דוקא מפני שהיא תאורטית (את תרומתו האדיבה הוא כבר העביר אלינו מזמן).

הבטחתי לו שאפנה לכבודו בנדון. אשמח על הזדמנות לשוחח עם כת"ר בנדון.

בכבוד רב,

פרופ' דוד מ. מאיר
המנהל הכללי

למכובדי הדגול פרופ' ד"ר דוד מ. מאיר נ"י
המנהל הכללי של המרכז הרפואי שערי צדק בירושלים
שלום רב וברכה,

למבוקשו שביקש ממני לכתוב לו על מהות המצוה שמקיימים בתרומת כסף לבית חולים באשר ביקש ממנו בכזאת נדיב אחד, הנני להשיב לו כדלקמן:

א. תרומת כסף עבור החזקת בית-חולים היא אחת מהמצוות הגדולות ביותר, ואם בתרומה עבור סתם מוסדות חסד מקיימים מצוה של הגשת עזרה כספית לנצרכים ואשר גדולה היא בודאי, הרי בתרומת כסף עבור בית חולים נוסף למה שמקיימים ג"כ כנ"ז מקיימים על ידי זה גם מצוה גדולה של הצלת נפשות, כי ככל מה שהמצב הכספי של הבית חולים יותר מרווח, באותה מדה מרגישים על ידי זה החולים המאושפזים יותר ריווח והצלה מכמה וכמה בחינות, והמתקשים בתשלומי שכר האישפוז מקבלים יותר הנחות ויכולים להשאיר יותר זמן בין כתליו ולקבל ביעילות העזרה הרפואית. ויפה מפרש האבן עזרא פירוש הפסוק בתהלים (מ"א, ב'), „אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' „ דר"ל „שישים לבו שישכיל במעשה ה' עם החולי ודל בממון גם בבשר“ כי אמנם החולה אפילו הוא מן המעמד הבינוני, כשנחלה נהיו הוצאותיו הרפואיות כל כך גדולות עד שנוסף שנהיה דל בבשר מחמת מחלתו, הוא נהיה גם דל בממון, ועל כן בהגשת עזרה כספית להקל על מצבו, וביחוד כשנמצא בבית חולים, מקיימים מצוה כפולה ברפואת הנפש וגם לרבות רפואת ממון, ובמצאות היום-יומית אין לך גם בית חולים שלא יעשה ממש צדקה וחסד בגוף ובממון עם עניי ישראל הדופקים על שערינו, וכל כמה שיש לו יותר תורמים יש בידו יותר היכולת להגיש להם העזרה הדרושה.

ב. החיוב שמחויבים לרפאות את החולה הוא מתבטא לא רק בהגשת העזרה הרפואית על ידי הרופא, כי אם גם בהגשת עזרה כספית, ומקיימים על ידי זה כמה וכמה מצוות האמורות בתורה, והמה: א) לא תעמוד על דם רעך. ב) „והשבותו לו“ — לרבות אבידת גופו. כדאיתא בסנהדרין דף עג ע"א. ג) „ואהבת לרעך כמוך“ — כך מבאר הרמב"ן בספר תורת האדם שער הסכנה. ויעוין גם ברמב"ם בפ"ד מה' אבל הלכה א. ד) „לא תוכל להתעלם“ — כך מבאר המהרש"א בסנהדרין שם, כי הלא תוכל להתעלם הכתוב גבי והשבותו לו קאי נמי אאבידת גופו. ה) „וחי אחיך עמך“ — לראות להתיותו — כך מתבאר בשאלתות דרב אחאי גאון שאילתא ל"ח ע"ש, ובהעמק שאלה אות א יעו"ש.

וברמב"ם בפיהמ"ש לנדרים פ"ד (על יסוד דברי הגמ' בסנהדרין שפסק על פיה בספרו הי"ד פ"א מרוצח הי"ד, וכך נפסק בחו"מ סי' תכ"ו) באו הדברים מפורשים בקשר לחיוב הגשת עזרה לחולה, ולא רק רפואית כי אם גם כספית. דכותב בזה"ל: חייב הרופא לרפאות חולי ישראל וזה נכלל בפירוש מה שכתב הפסוק (דברים כב) והשבותו לו לרפאות את גופו שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו עכ"ל. הרי מפורש ברמב"ם ז"ל שהחיוב לרפאות את החולה ילפינן ממקרא כתוב „והשבותו לו“ ושהוא מתבטא לא רק בהגשת עזרה ישירה לחולה ע"י הרופא בחכמתו, כי אם גם על ידי הגשת עזרה ממונית לחולה על ידי מי שהיכולת בידו לכך.

מהאמור יכולים להבין על אחת כמה וכמה גדולה ומכופלת המצוה — או ביתר דיוק: המצוות הרבות — שמקיימים בתרומת כסף לבית חולים, כי

מקיימים עי"כ כל המצוות האמורות — עשין ולא תעשין — לא רק בחולה אחד כי אם בעשרות ומאות חולים.

ג. לרווחא דמילתא אוסיף בזה מה שראיתי בספר אהבת חסד להחפץ חיים ז"ל בפרק י"ז בהגה', שמיוחד אמרים חשובים בקשר למוסד מושב זקנים וכותב ז"ל: והנה מקרוב נתייסד בכמה עיירות בית מושב זקנים והוא ענין נכבד וקדוש מאד שאפילו בסתם הכנסת אורחים גדול שכרו מאד כמבואר לקמן בח"ג פ"ב, כל שכן בזה שהם מקיימי נפשות ממש שבמקום שאין תקנה זו בעיר אנו רואים בעינינו שהרבה מהזקנים והחלושים כשהם עניים הם מתנוונים והולכים ומתקצרים ימיהם וכבר אמרו חז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, וכ"ש בזה שהם מקיימים כמה נפשות עכ"ל. העתקתי דברי הח"ח אלה כי מהם נקח לנו מושג ודוגמא קטנה להשכיל ולתאר בנפשותינו בקל וחומר בן בנו של קל וחומר ולהבין עד כמה נכבד וקדוש הוא אפוא המוסד בית חולים בישראל שמקיימים בו ממש נפשות מישראל שלא ירדו שחת, ונער וזקן קטן וגדול שם הוא, וכאשר רואים לא אחת שכמה וכמה נקפדים פתיל חייהם ללא עת מאי-המצאות בית חולים בקרבנם או מאי-יכולת ואי-רצון מאיזה סיבה שהיא למהר ולהתאשפז בבית החולים, ולכן אשרי האיש שזוכה להושיט תרומה כספית ביד נדיבה למוסד קדוש כזה. בתרומתו האדיבה הוא נוטל חלק בהצלת אלפי נפשות מישראל ומקיים בזכותו עולמות מלאים ואשרי חלקו בזה ובבא.

ד. והלום ראיתי בספר קובץ דרושים חוברת רביעית (תרפ"ה) * שנדפס בו דרשתו של הגאון ר' חיים ברלין ז"ל ביום הנחת אבן הפינה לבנין בית החולים בעיה"ק ירושלים ת"ו בט"ו להדש זיו עת"ר לפ"ק. ונכבדות מדובר בו על הערך הגדול של הקמת בית חולים בישראל והחויב להתאגד סביבו ולתומכו ולסעדו בכל מידי דאפשר, ובתוך הדברים יש קטע שבו הוא מבאר ההפרש הגדול שישנו בין סתם בתי-חסד לבין בית חולים. וליקרת הדברים ואקטואליותם לנידוננו אעתיק בזה לשונו של הקטע וכה דבריו: ** „גראה לי לחדש דבר בהא דקיימא לן לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, דמכל מקום אם באנו לדחות איזה לא תעשה או איזה איסור מכח העשה על פי הכלל דעשה דוחה ל"ת, או אין בכח העשה לדחות הל"ת אלא אם נעשית לשמה, אבל אם נעשית שלא לשמה אינה כדאי לדחות הל"ת. ולפי זה אף אנו נאמר בהאי דאמרינו (בפ"ק דמו"ק דף ט:): דמי שעוסק בתורה אפילו חפצי שמים לא ישוו בה במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, אבל במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, אז חפצי שמים ישוו בה ורשאי לבטל ת"ת ולעסוק במצוה, ומבואר דמטעם דחיה קאתינן עלה, דמצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים דוחה לאיסור ביטול תורה. ואם כן מי שעוסק בתורה באחת מהשיבות אם בא לבטל שקידת תורתו על ידי

* עמודים 13—18. — העורך.

** תחילת עמ' 17 שם. — העורך.

שיתחבר לאגודה באחד מבתי החסד והאגודות הלא אייו רשאי לבטל מתורתו אלא אם כן ברור לו שהכנסה היא לשם שמים, ומי זה יאמר, "זכיתי לבי" והנביא צווח, "עקוב הלב מכל ואנוש הוא מי ידענו, אני ה' חוקר לב". וכל זה בשאר בתי החסד ובאגודות ומוסדות וצדקות שונות. אבל הבית העליון הזה (בנין בית החולים) שמטרתו היא להציל נפשות ישראל מרדת שחת ונוגע לפקוח מאות ואלפי נפשות, אשר גם ספק ספיקא מפקוח נפש אחת מישראל דוחה את כל התורה כולה, אם כן הרי רשאים וחייבים גם כל בני תורה לבטל משקידת תורתם ולהתחבר לאגודת הבנין הגדול הזה (בנין בית החולים) ולשקוד לטובתו בכל מאמצי כחם" — עכ"ד הגפלאים.

הרי לנו הלכה פסוקה של גאון נודע זה שהשכיל למצות ולבאר שכל מה שגדול ערכם של בתי החסד השונים והחיוב לתמוך בהם, בכל זאת אינם מגיעים עדנה כלל ועיקר לגודל ערכו של הקמת והחזקת בית חולים בישראל באשר יעודו להציל נפשות מישראל, והדבר נוגע לפקוח מאות ואלפי נפשות, ובאשר כן פסק את פסקו להלכה שאפילו היכא שלא ברור הדבר שהכל נעשה לשם שמים בהקמת הבנין וכן בהמשכיות ייעודו, בכל זאת חוב גמור לתמכו ולסעדו בכל מידי דאפשר, ואפילו בני תורה רשאים וגם חייבים לבטל משקידת לימודם ולשקוד למען הבית חולים בכל מאמצי כחם כאשר חסרים ידים עובדות או תומכות.

ה. למותר לציין כי שכרו של התורם הרבה מאד ועולה למעלה ראש כאשר מרים את תרומתו לבית חולים המבוסס על יסודות נאמנים של תורת משה, באשר החולה מוצא בו ביותר מרגוע לנפשו הכאובה, ויוכל ביותר להפיל תחינתו לפני יושב מרום אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש שיחונגהו ויפדהו מרדת שחת ויציל נפשו ממסגרת מחלתו, ובצאתו משם לוקח אתו יחד עם ה"בריות גופא" גם, "נהורא מעליא" בקחתו אתו מטען רוחני לראות דרכו נכוחה הדרך אשר ילך בה לעתיד לטוב לו כל הימים. וגם הרופא זוכה בו יותר לסייעתא דשמיא לחונגו דעת ותבונה בחכמת הרפואה ולפקוח עיניו ולבו לראות באספקלריא מאירה הדרך אשר יבחר בה והמעשה אשר יעשה בריפוי החולים הנמצאים במסגרתו, ושלא תצא ח"ו מתח"י כל פקוח ומכשול. כי הרי כמה שערים יש למקום לרפואת מה שאין גראות לרופא וכמה בני אדם מתים בפניהם ורפואתם קרובה, וכמה שאין דנים אותם למיתה והם מתים בפניהם (מאירי בספרו מגן אבות ענין התשעה עשר), ורק באוירה טהורה מזוקקת מחילוניות במקום שמבין כתליו נודף רוח של דת תורה, יכולים לזכות ביותר להאמור. ואין ספק שלכגון דא הוא שערג גאון הדורות החתם סופר ז"ל ורמז על כך בחידושו על מס' ע"ז ד' ל"א ע"ב ד"ה איירי ועי"ש.

בהקשר זה כדאי לציין לדברי ספר שו"ת שרידי אש (להגאון הנודע הרב יחיאל יעקב וויינברג ז"ל) ח"ג סי' פ"ח שגשאל להורות דרכי תשובה לאיש אחד ירא וחרד אשר הולך חבירו במכונתו וקרה לו אסון וחבירו נהרג בתאונת דרכים, ובדברי סיכומו פסק לו שיתן צדקה כפי כחו לפדיון נפש ואם

יש לנהרג בנים נצרכים יתן להם ואם לאו יתן לבית החולים שערי צדק אשר בירושלים עיה"ק אשר מתנהג בתכלית הכשרות עיי"ש. ואמנם גדר של תשובת משקל ישנו בהוראה כזאת לתרום עבור החיאת נפש תחת גפש שנהרג בסיבתו ולבחור לשם כך גם בית חולים דתי כבית חולים שערי צדק כהסברו של הספר וכהסברתנו האמורה.

ו. על כל פנים נעלה מכל ספק ופשוט הדבר כבייעתא בכותחא כי התורם תרומת כסף לבית חולים מקיים בזה כמה מצוות-תורה גדולות, וכדנתבאר לעיל בדברינו. ולבו של התורם יכול להיות סמוך ובטוח כי קולע על ידי כן אל אחת המטרות הנעלות והגשגבות ביותר ששם וסלל יוצר היצירה בתורת-קדשו לבני ישראל עם קרובו אשר בחר בו מכל העמים וייחדו לממלכת כהנים וגוי קדוש ולהיות מצוינים בהליכותיהם ולמצוא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

ואסיים בברכת כתיבה וחתימה טובה,

בידידות ובהערצה,
אליעזר יהודה וולדינברג

